



RASA, PLEME, NAROD, NACIJA . . .

(Rasse, Stamm, Volk, Nation . . .)

Napisao Stj. R a t k o v i ć.

(Nastavak.)

Riječ »narod« napravljena je po glagolu n a r o d i t i s e (kao i latinska n a t i o, g e n u s), a znači po Iveković-Brozu: »mного se čega roditi malo po malo« (Od njega se n a r o d i š e koji žive pod šatorima i stoku pasu. Mojs. I. 4. 20. — Djeca Izrailjeva n a r o d i š e se i namnožiše se veoma. 47. 27.).

Prema pomenutom rječniku ta riječ znači različito, a ona se u hrvatskome jeziku i upotrebljava u raznome značenju:

1. Njom se označuje skup od mnogo ljudi, svijet, svjetina, puk. (»Kad se svijet sleže u Bijeljinu, onda Ivan po n a r o d u pode«.

2. Kojiput služi za oznaku socijalne diferencijacije u značenju širokih vrsta stanovništva, kao sinonim kod Hrvata češće upotrebljavane riječi »puk« (Pučka prosvjeta — narodna prosvjeta; knjige za puk — knjige za narod).

3. Označuje i sve ljude, stanovnike nekoga kraja (Obor — knez je glava od n a r o d a) ali i sve državljane, t. j. pripadnike jedne države. (Narodna skupština = skupština izabраниh zastupnika svih državljana; narodno blagostanje u nekoj državi = blagostanje državljana te države. Tako i narodna obrana, narodna privreda i t. d. Vlada, kada se proglasima obraća »svome narodu«, obraća se svima državljanima).

4. Ta riječ označuje i etničku jedinicu (na pr. Francuzi, Nijemci, Talijani i dr.), bez obzira na državnu pripadnost.

Ova raznolična upotreba riječi »narod« vrlo je nezgodna, no dok se za 1. i 2. njeno gornje značenje lako može nadomjestiti, pa se to redovno i čini drugim, sinonimnim terminima (mnoštvo, svijet, svjetina, puk), prava je nevolja, što se tom riječi u isto vrijeme označuju dva tako različita i tako važna pojma, kao što su skup svih državljana bez obzira na njihovu etničku pripadnost i onda svi članovi jedne etničke skupine bez obzira na njihovu državnu pripadnost. Ovaj nedostatak hrvatskoga jezika s homonimnosti riječi n a r o d svojstven je i drugim jezicima. Tako njemačka riječ »V o l k« znači sve, što i naša »narod«, a slično je s talijanskim »p o p o l o«, francuskim »p e u p l e«. Talijani imaju na pr. novine »Il popolo di Trieste« i »Il popolo italiano«.

Bit će međutim stvar nauke, da fiksira različite termine za gornje pojmove, napose za ona dva glavna različita pojma. Nas ovdje zanima samo etničko značenje riječi »n a r o d«, t. j. što se razumijeva, kada se na pr. kaže njemački narod ili Nijemci, dakle skupnost svih, koji se tako zovu ili se takvim smatraju i osjećaju. bili oni u Njemačkoj ili Austriji ili Čehoslovačkoj

ili Jugoslaviji ili u ma kojoj drugoj državi. U tome značenju i samo u tome uzimat će se dalje u ovome razmatranju termin »narod«.

Što je dakle ovakova jedna zajednica ljudi, koju zovemo narodom? Što je narod? Kada bismo uzeli doslovno značenje te riječi, onda bi narod bio skupina ljudi, koji su se narodili, t. j. potekli (koljenom, lozom) od istih predaka. Ovo je mišljenje primitivno i naivno, ali je blizu ljudskome shvaćanju, pa se nalazi već i u Svetome Pismu, koje uči, da je sve ljudstvo poteklo od jednih praroditelja Adama i Eve, a ono nam govori i o narodima, kojima su praoci Sem, Ham i Jafet. Narodi svih kontinenata i svih vremena imali su i imadu predaje, mitose i legende o praroditeljima svojim. Germani nijesu trebali ni praroditelje, već samo jednoga praoca, »pračovjeka« (Urmann, Tacitov »Mannus«),¹⁾ od koga se narodiše tolika plemena, a i mi imamo nešto slično u svome Klukasu, Lobelu, Kosenjcu, Muhlu i Hrvatcu. Tugi i Bugi (Vugi), pa u Čehu, Lehu i Mehu (Rusu).

Budući da narod nije samo jedna skupina, jedna agregacija pojedinaca, već jedna individualna cjelina višega reda, pojedinci su u toj cjelini u mnogočemu izjednačeni, međusobno srodni, pa je tako i posve lako moglo nastati mišljenje, da članovi jednoga naroda imadu zajedničko podrijetlo, da ih u cjelinu veže krvnosrodstvo. U prilog je tome mišljenju, što prve zajednice ljudi doista tako i nastaju (obitelj, zadruga, bratstvo, pa i pleme). Što je dakle bilo prirodnije, nego da se ovo, da tako reknemo, genealogijsko shvaćanje protegne i na još višu zajednicu pojedinih individua, na narod, to prije, što narod, ili bolje jezgra jednoga naroda može nastati, pa je u pravilu i nastajala slijevanjem srodnih plemena. Može se uzeti, da je jedno, bilo po čemu pogodovano pleme podredilo sebi druga i proširilo na njih svoje ime.

U starijoj literaturi nalazimo dosta autora, koji definiciju pojma »narod« osnivaju na zajedničkome podrijetlu članova. Tako na pr. I. C. A. de Lunn²⁾ u svome rječniku njemačkoga jezika (1798.) definira narod kao urođene stanovnike neke zemlje, koliko imadu zajedničko podrijetlo i zajednički jezik. (No on dopušta i odvajanje pojedinih grana kao posebnoga naroda s narječjem glavnoga jezika). I E. Littré³⁾ u rječniku francuskoga jezika (1869.) zahtijeva uz ostalo također rasnosrodnost. (Ne traži kao kriterij jezik, a ne čini to ni rječnik I. i W. Grimma (1889.). — Fr. Stahl (1856.) u svojoj filozofiji prava uzimlje, da narod nastaje tako, da jedna jaka individualnost, praotac, ima brojno potomstvo. On kaže: »Jedinstvo podrijetla..... je prvotni pojam naroda«. — C. Frantz⁴⁾ u (1870.) su »zajedništvo (Gemeinschaft) krvi, jezika i običaja konstitutivni elementi naroda«.

No Kirchhoff⁵⁾ dobro kaže, da je u traženju bitnosti pojma narod »naopak, doktrinarno aprioristički polaziti od jedne ukočene definicije toga pojma«. Naprotiv treba i u ovome slučaju definiciju stvarati logičnim i psihološkim putem analizirajući i poređujući pojedinačne slučajeve. A i Hertz o tome veli, da se definicija ima držati empirijskih činjenica.⁶⁾ Ako se tako

¹⁾ Kirchhoff, »Mensch und Erde«, IV. Aufl. B. G. Teubner, 1914. Str. 64.

²⁾ F. Hertz: »Wesen und Werden der Nation u Jahrbuch F. Soziologie, I. Ergänzungsband, Karlsruhe, 1927, str. 24. Po njemu i slijedeći navodi.

³⁾ A. Kirchhoff: Mensch und Erde, str. 56.

⁴⁾ F. Hertz: »Wesen und Werden der Nation«, str. 52.

radi, a taj je put u nauci jedino ispravan, onda se, promatrajući pojedine narode, dolazi brzo do uvjerenja, da se genealogijski princip ne da primijeniti kao kriterij za određivanje naroda, jer se pokazuje, da zajedničko podrijetlo članova nije bitna oznaka za narod. Nesamo da ima naroda, složenih po podrijetlu od različitih dijelova, već se može šta više uzeti kao pravilo — barem za poznate narode — da čisto krvnih naroda uopće nema. Razmjerno su čisti Cigani i Židovi, a manje su miješani i Norvežani i njihovi nordijski srodnici uopće. Naprotiv pokazuju šaroliku mješavinu krvi baš najizgrađeniji narodi. Sve su to od reda po postanku mladi narodi, kojih povijest dobro poznajemo, pa nam historija otkriva nesamo njihov razvitak, već i njihov postanak.

Osobito je poučno razmatrati u tome prilike u Evropi, kontinentu, na kojem su nastali glavni narodi historijskoga doba. Po mnogobrojnim nalazištima znamo, da je Evropa bila naseljena već davno u pretpovijesno vrijeme. U osvjet povijesnoga doba naseljeni su prostrani dijelovi toga kopna neindoevropskim stanovništvom različnim po imenu i jeziku.⁵⁾ Povijest nam je o tim narodima (Karijci, Liguri, Iberi, Pikti, Skoti i t. d.) ostavila malo i oskudnih vijesti, a sačuvano je i malo ostataka njihove kulture. Održali su se do dana današnjega ostaci Ibera (Basci) u pirinejskim predjelima Francuske i Španije.

Preko tih starih naroda razlio se val indoevropskih narodâ u različitim i dugim vremenskim periodama. Po jeziku i zajedničkome podrijetlu ti su narodi vrlo srodni. Tako su došla i naselila Grčku nordijska plemena, koja su s prastanovnicima i njihovom kulturom stvorila stare Helene i njihovu kulturu. Valjada u isto vrijeme naseliše se u njihovu susjedstvu drugi srodni ogranci: Tračani i Iliri. — Zatim slijedi naseljivanje različitih italjskih plemena na Apeninskom poluotoku i njihovo stapanje pod utjecajem Rima i razvitka njegove moći. Širenje Rima dovodi ovu državu u sukob s Keltima, također ogrankom Indoevropljana, koji su se proširili po velikom dijelu zapadne i srednje Evrope.

Sve te narode vidimo u starome vijeku naše povijesti, no danas ih više kao i nema: oni su »izumrli«.

Stvaranje novih, današnjih, naroda započinje se s nestankom Kelta u rimskome svijetu i velikim pomicanjem stanovništva za »seobe narodâ«. Na kraju toga razdoblja dominiraju Germani u srednjoj i sjevernoj Evropi, a poslije njih se potiskuju i Slaveni iz svoje pradomovine u istočnoj Evropi prema zapadu i jugu. Pri kraju X. vij. posl. H. već su i oni uglavnome zauzeli svoje sadašnje položaje. — Ove tri velike grane: slavenska, germanska i romanska diferenciraju se dalje i iz njih se razvijaju današnji narodi evrop. kontinenta. Od momenata, koji su pri tome djelovali, mogu se ovdje spomenuti samo najopćenitiji: uz miješanje sa starosjediocima i novijim došljacima to su geografske prilike, osobito faktori izolacije i spajanja, koji su rastavljali ili spajali srodno i srodno ili srodno i nesrodno, pa onda historijska doživljavanja pojedinih etničkih skupina i različni kulturni utjecaji, kojima su one bile izložene. Za stvaranje narodâ zapadne Evrope bio je od presudnoga značenja utjecaj Rima, ne samo politički nego još više kulturni (romaniziranje). Jugoistok Evrope podlegao je opet kulturnom utjecaju

⁵⁾ Ovo po M. Haberlandtu u »Illustr. Völkerkunde« G. Buschan-a 2. izd. II/2, str. 7 i d.

Bizanta. Kako je vjera jedna od najodličnijih tvorevina kulture, jasno je, da je i religija imala utjecaja na formiranje evropskih narodâ, osobito kršćanstvo u svoja tri glavna oblika (rimsko, istočno, protestantsko). Osobito se pokazala vjera kao važan faktor u formiranju narodnih individualiteta tamo, gdje su srodne etničke skupine potpale pod utjecaj različitih vjerâ (na pr. Slaveni sjeverni i južni). U novije se doba ovim faktorima stvaranja narodâ ima pribrojiti i država, i to baš kao osobito utjecajni faktor u tome.

I tako se isprva jedinstvena skupina indoevropska raspala ne samo u pomenute tri glavne grane, već su se dosta rano i u svakoj grani izdiferencirali i zasebno razvili narodni individualiteti, jasno odijeljeni svojom posebnom vrstom, redovno i posebnim jezikom, posebnim historijskim životom i — posebnom svojom narodnom svijesti.

Narodi, koji su tako nastali diferenciranjem onih triju glavnih indoevropskih grana, nijesu ostali unutar opsega tih granâ, već je tu bilo miješanja i stapanja između dijelova iste ili različitih indoevropskih grana. Ovi procesi traju cio srednji vijek, zalaze u novi, a nijesu još ni danas završeni, osobito na granicama indoevropskih grana ili pojedinih narodâ.

Za istočnu Evropu napokon bile su kod stvaranja današnje etničke slike od najvećega značenja i provale istočnih narodâ (Huna, Avara, Madžara, Kumana, Mongola i Turaka).

Ova mješavina rasâ i narodâ uzrokovala je vrlo raznorodnu i šaroliku strukturu evropskih narodâ s obzirom na podrijetlo njihovih elemenata, a ona se očituje već i u letimičnoj analizi svakog pojedinog naroda.

Evo na pr. Francuza.⁶⁾ Najprije je tu prastanovništvo pa indoevrop. Kelti (Gali), a onda na jugu Feničani, Grci i na kraju Rimljani. Ovi romaniziraju (jezično) stanovništvo. Za seobe naroda dolaze germanski Goti, Burgundi, Alemanni i Franci. Franci podvrgavaju stanovništvo svojoj vlasti i daju mu svoje ime, ali sami s drugim Germanima budu romanizirani. (Po Hettneru je još u 16. vij. dio pariskoga stanovništva govorio germanskim (flamskim) narječjem). I kasniji germanski osvajači, Normani, bili su romanizirani. Tako u današnjim Francuzima imamo mješavinu tolikih naroda i rasa. Otuda i danas razlika i antropologijska i jezična i kulturna između južnjaka i sjevernjaka.⁷⁾ Još je najmanje rimske krvi, no od Rimljana potječe jezik i po njemu danas pripadnost romanskim narodima. Germanski narodi dali su mnogo krvi i ime, ali se Francuzi zato osjećaju ipak nečim drugim nego onaj dio germanskih Franaka, koji je ostao na tlu današnje Njemačke.

No ni današnji Nijemci nijesu čistokrvni. Prije njih su na području osobito južne Njemačke bili Kelti valjada već izmiješani s još starijim stanovništvom.⁸⁾ Rimljani su spriječili dalje prodiranje Germana na zapad, no i sami nijesu prodrli duboko među njih i zato ih nijesu romanizirali kao stanovništvo Galije. — Za seobe naroda prodrli su Germani na Z, JZ i J. Za njima su se s I potiskivali Slaveni. Kasnije je slijedilo kretanje Germana u protivnom smjeru. Tom prilikom slavensko stanovništvo nije uništeno već germa-

⁶⁾ Ovo i slijedeće uglavnom po A. Hettner: »Grundzüge der Länderkunde« II. Band 2. Aufl. 1923.

⁷⁾ U teže pristupnim djelovima sačuvali su se do danas ostaci staroga stanovništva (na pr. Basci u području Pirineja, Kelti u Bretagni i Auvergnia).

⁸⁾ Kelti utjecaj dolazi do izražaja i u razlici između sjevernih i južnih Nijemaca

nizirano.⁹⁾ U Nijemcima dotičnih krajeva ima mnogo, tu i tamo i pretežno slavenske krvi, a Slavenstvo njihovo ostavilo je tragova i u geograf. nazivima, u gradnji naselja, u običajima i t. d. Taj proces ponjemčivanja Slavena u Njemačkoj traje i danas s ostatkom Lužičkih Srba. Ti Slaveni po krvi, koji se među sobom žene i udaju i tako ostaju podrijetlom i dalje Slaveni, narodno su postaju Nijemci: »Kerndeutsch, jedoch slavischer Abkunft«, kako za te slučajeve u Njemačkoj kažu.¹⁰⁾

Kakove su prilike kod najvećeg slavenskog naroda, kod Rusa? U starom su vijeku uz obale Crnoga mora Skiti i Sarmati, a sjeverno od njih prostrli su se slavenski i litavski narodi pa Fini. U prvim vijekovima posl. H. prodiru s I nomadski Huni, Avari, Pečenezi i dr. i ustaljuju se u južnim stepskim krajevima Rusije. U 9. vij. dodoše osvajački Normani, ustanoviše i države, ali se porusiše. Rusi se pomicahu osvajajući i kolonizirajući među Fine i primiše tako u sebe dosta njihove krvi. U 13. vij. spustiše se u stepske krajeve oko Volge i Crnoga mora Tataři, podjarmiše veći dio ruskih država i tako prinesoše svoj dio u sastav ruskoga naroda. — Od Petra Velikoga obraćaju se Rusi prema Z pa dobivaju i otuda stranih elemenata u svoj organizam.

Rusi dakle nijesu čistokrvan narod. Primanjem i asimiliranjem tolikih mongolskih i finskih elemenata oni nam baš predočuju jedan od najgrandioznijih procesa stvaranja jednoga naroda. Plemenske razlike, brojnost, veliki prostor pa pomenute tude primjese učiniše, da Rusi nijesu jedinstveni. Oni se dijele u tri glavne grane: Bjelorusi, razmjerno najčistije Slavene; Velikoruse, najbrojnije, no s mnogo finske i mongolske krvi; Malorusi (Ukrajinci), koji se danas smatraju već posebnim narodom.

Vrlo zanimljivu sliku pokazuju nam i Velika Britanija i Irska, osobito II dio toga područja, gdje je kolijevka engleskoga naroda, koji je nastao kao rezultat mnogoga etničkoga preslojavanja i stapanja raznih elemenata od pretpovijesno doba do dana današnjega. U ono doba stanuju tu Pikti i Skoti. U posljednjih 10 vijekova pr. H. došli su iz Galije Kelti i preplavili starosjedioce. (Keltstvo se gdješto sačuvalo do danas). Za rimskih careva u njihovoj je vlasti Engleska i južna Škotska, no romanizacija tu nije imala trajnih uspjeha kao na kopnu. U 5. vijeku naše ere počinju prodiranja i osvajanja germanskih Angla, Sasa i Jita. Oni su zemljoradnici i naseljuju osobito J i I današnje Engleske. Za njima slijede skandinavski Vikingi. Svi se ovi Germani sve više šire i potiskuju keltske starosjedioce prema gorovitom S i Z. — Preko ovog sloja anglosaskih ratara razlio se oko 1000. god. val pofrancuženih Normana kao osvajača. Oni su uništili anglosaske države i stvorili najgornji tanki sloj stanovništva (vladari, vazali, nosioci lena, crkveni dostojanstvenici). S Normanima dodoše u Englesku francuski jezik i francuska kultura. Poslije svoga poraza u Francuskoj Normani su se stópili s anglosaskom podlogom u nov — engleski narod, u kome je dakako i mnogo keltskih i romanskih elemenata.

Engleski jezik i engl. narodnost širili se sve više sad mirno, sad osvajački, potiskujući ostatke Kelta u gorovitije krajeve (Cornwalla, Walesa, S

⁹⁾ Sami Prusi, najizrazitiji predstavnici današnjega Nijemstva nijesu Germani, već srodni Litavcima. Njih su tek Njemački vitezovi upokorili i onda ponijemčili.

¹⁰⁾ Kirchhoff: »Zur Verständigung über die Begriffe Nation und Nationalität«, Halle a/S 1905, str. 16.

škotske). Prešli su i u Irsku i tu se osobito na S (u Ulsteru) učvrstili. Tu, u Irskoj, najbolje se do danas očuvao keltski elemenat i keltski jezik, dok keltski jezici u Vel. Britaniji sve više ustupaju pred engleskim.

Još šareniju sliku antropologijske strukture pokazuje nam talijanski narod, također politički i kulturni produkt rimske države. Prije Rima tu su neki indoevropski narodi (Liguri, Retijci, Etrusci). Po toj podlozi proširili su se indoevrop. narodi Italikâ (Latini, Umbri, Volsci, Samničani, Sabinjani i dr.). Na J se šire Feničani i grčke kolonije, osobito na Siciliji. Za vrijeme Rima i širenja njegove vlasti ti su se elementi stopili. Stapanje je zahvatilo i druge sastojine, napose keltske, a u doba careva i germanske. Što se više širila rimska država, sve je više tuđe krvi dolazilo u sastav italskoga naroda, pri čemu su potiskivani prvotni stari elementi. S Alarihovim Vezegotima, pa s Ostrogotima, Langobardima i Francima primili su osobito sjeverni Talijani mnogo germanske krvi. Jug je opet s gospodstvom Saracena dobio i arapske primjese. — U tijeku kasnije historije vidimo na tlu Italije Normane, Španjolce, Francuze, Nijemce, razne narode prijašnje Austrije, osobito Slovence i Hrvate. Svi su oni, tko više, tko manje, također dali svoj dio u strukturu današnjeg talijanskog naroda.

Pa unatoč svoj onoj neobično šarenoj antropologijskoj i etničkoj strukturi talijanski je narod ipak jedna potpuna cjelina (iako ne jednolična) prožeta istom jakom svijesti od podnožja Alpa do južnoga rta Kalabrije i Sicilije.

No nijesu samo veliki narodi produkt miješanja različitih naroda pa i rasa, već su na isti način nastali i mali narodi. Kao vrlo zanimljive primjere imamo u Evropi Rumune, Bugare i Madžare.

Rumuni vuku lozu od starih Dačana oko donjega Podunavlja. Među njih je dolazilo mnogo rimskih vojnika porazmještenih po taborištima uz Dunav. Mnogi su osnivali obitelji i trajno ostajali. Pod utjecajem ovoga miješanja razvio se rumunski jezik kao grana latinskoga. Za dolaska Slavenâ Rumuni su se mnogo s njima miješali, a azijske krvi dobili su od Avara i Bugara pa onda od Madžara i Turaka. — Po jeziku brojimo Rumune u romanske narode, premda je u njihovim žilama još najmanje rimsko-latinske krvi.

Isto su tako Bugari slavenski narod iako nesamo da nijesu čisti Slaveni, već su šta više nastali i miješanjem rasâ. Na njihovu području bili su Tračani, a onda se tu nastaniše Slaveni s donjega Dunava. Preko onoga sloja prelio se u VII. vij. val Bugara, ogranka Huna, južnoturskog naroda. Svojim sposobnostima daleko nadvisili Slaveni i bili podobni, da im budu gospodari. — Od podložnih Slavena i bugarskih osvajača nastao je stapanjem nov narod, koji je od Bugara dobio ime i mnoge antropolog. osobine, a od Slavena zadržao jezik. U taj narod prilijevalo se i kasnije druge krvi, ponajviše azijske pa nam on prema tome po rasnoj i antropolog. strukturi izlazi kao produkt miješanja najraznovrsnijih elemenata.

Za Madžare¹¹⁾ se misli, da su oni prije svega produkt stapanja dviju različitih etničkih skupina, nastao tako, da je neko tursko-tatarsko osvajačko pleme pokosilo više gomila finsko-ugarskih lovaca i ribara. Pobjednici su primili jezik upokorene većine, a inače su se oba dijela slila u jedan narod. Pomicanje azijskih plemena i naroda zahvati i njih pa tako potiskivani od srod-

¹¹⁾ Šišić: Povijest Hrvata u vrijeme narod. vladara, Zagreb, 1925. Str. 401 i d.

nih skupina ostaviše i oni pradomovinu i spustiše se između donjega Dnjestra i dunavskoga ušća. Poslije ratovanja s Bugarima i provale Pečenega u njihovu zemlju dođe do nove seobe i krajem IX. vij. sidu u ravnicu oko Tise i Dunava. Oni se tu proširiše i primiše u sebe zatečene etničke elemente. U XIII. vij. preplaviše njihovu zemlju Mongoli, a u XVI. vij. osvojiše je Turci.

U polit. granicama Mađarske države bila je većina nemadžarskih naroda, ponajviše po rubovima i u teže pristupnim krajevima. Mađari su posljednjih decenija išli za tim, da asimiliraju što više nemadžarskih elemenata pa je tako u današnjim Mađarima pretežno tuđe primjese, toliko, da se gotovo posve izgubila prvotna tjelesna oznaka rase. Uza sve ove tuđe primjese i Mađari su ne samo jedinstven narod već i narod vanredno žive i jake narodne svijesti.

I tako bi se sada moglo nastaviti nizanem primjera i analizom antropološke strukture drugih evropskih naroda pa i nas Hrvata, Srba i Slovenaca. Rezultat bi bila potvrda prije izrečene misli, da »čistokrvnih«, po podrijetlu jedinstvenih naroda i nema u Evropi.

Ne samo u Evropi. Slične su prilike i na drugim kontinentima, kod kulturnih i starih naroda, na pr. kod Kitajaca, ali i kod primitivnih naroda Afrike i Oceanije. U Americi nam se opet na području Udruženih država S Amerike (USA) ukazuje veličanstven prizor recentnog stvaranja jednog velikog i mladog naroda od dijelova svih mogućih rasa, naroda i plemena. Unioameričani su živi primjer o tome, kako je krivo narod definirati kao skup individua istoga podrijetla. Jezgra su toga naroda stari engleski kolonisti uz obalu Atlantika, koji su se već onda miješali i s nasljednicima drugih narodâ. Širenjem prema unutrašnjosti asimilirali su Unioameričani mnogo Francuza, Nizozemaca, Španjolaca pa doseljenika svih mogućih evropskih i vanevropskih naroda. Ta se asimilacija nastavlja i dana današnjega i nama se Udružene države pričinjaju kao neka velika talionica, u kojoj se u jedan kotao bacaju dijelovi najraznovrsnijega podrijetla, da se tu stope i sliju u jednu jedincatu cjelinu. Pri tome vidimo i jednu dalju neobičnu pojavu, da državna vlast svijesno i promišljeno određuje, koje će dijelove i koliko od njih utjelovljivati svome narodnome organizmu. Otuda danas i »kvote« useljavanja, pri čemu su neke rase, dotično narodi isključeni od imigracije, a ostali više ili manje povlašteni. Gleda se na rasna svojstva i na vjerojatnost brže asimilacije. Bivši predsjednik USA, Theodore Roosevelt, rekao je: »Dobro nam došao i Nijemac i Irac, koji hoće da postane Amerikanac, ali mi ne možemo trebati stranca, koji ne će da ostavi svoju narodnost... Mi ne možemo trebati drugo nego samo Američane, a kada su oni posve Američani, svejedno nam je, jesu li njemačkoga ili irskoga podrijetla.«¹²⁾

I ti raznorodni doseljenici radosno i ostaju Američani, a ako ne oni sami, a ono sigurno njihova djeca i unučad. Toj sudbini ne izmakoše ni naši hrvatski iseljenici, koji se tamo stalno naseljuju!

Američki nam kontinent pruža i izvan teritorija USA prigode, da pratimo proces stvaranja novih naroda: u Mexicu, Braziliji, Argentini, Chileu i dr. Proces tu nije tako lak i toliko uznapredovao, jer su se zemlje J. Amerike kasnije oslobodile¹³⁾ i jer urodjeno stanovništvo, osobito u trop-

¹²⁾ Kirehhoff: Nation und Nationalität, str. 15.

¹³⁾ Španjolski posjed u početku, a Portugalska Brazilija tek potkraj prošloga vijeka.

skim dijelovima nije bilo kao u S. Americi potisnuto i uništeno, nego su se došljaci s njim izmiješali. Neke države imaju i danas još većinom čiste urođenike, dotično mješance s bijelcima. No iako Brazilija govori portugalski, a bivše španjolske kolonije španjolski, Argentinac ili Chilenac ne će da su Španjolci kao ni Brazilijanac Portugiz. To su sve zameci posebnih naroda, koji će u nedalekoj budućnosti biti jedinstveni i prožeti svojim posebnim narodnim osjećajem, ništa slabijem od osjećaja nas »starih« evropskih naroda.

Ti će primjeri konačno dostajati, da se vidi, kako je neosnovano i navivno mišljenje, da su članovi jednoga naroda po rasnoj ili antropološkoj pripadnosti istoga podrijetla.

No ako se ovako nastavi analizom strukture narodâ, osobito evropskih, gdje su te prilike najočitiije, doći će se i do druge jedne ne manje zanimljive spoznaje: ne samo da jedan narod može postati slivanjem elemenata iz raznih vrela, raznoga podrijetla, nego mogu obrnuto od jednoga vrela, od elemenata jednoga istoga podrijetla nastati dva ili više posebnih narodâ, a da nije nastupila ni najmanja promjena u sastavu krvi.

Lijep nam primjer za to pruža Pirinejski poluotok, krajnje Zudo Evrope, odijeljeno bedemom Pirineja, a pruženo na domak Afrike tako, da je u izgradnji svoga ljudstva primalo utjecaje i iz Afrike i iz Evrope. Osim ove izoliranosti od presudnoga je utjecaja na stvaranje etničke slike toga poluotoka bila njegova morfolozijska struktura s oprekom između raznočinih rubnih područja i jednolične unutrašnjosti.

Prvi poznati narod na tome poluotoku bili su stari Iberi.¹⁴⁾ Kelti su došli i ovamo, zauzeli to područje i izmiješali se sa Iberima. Uz obale Sredozemnoga mora imali su svoje kolonije Feničani, Kartazani i Greci, a onda su došla rimska osvajanja, s time i romaniziranje žiteljstva. U vrijeme seobe naroda tu su Vandali (Andaluzija!) i Goti. Od VIII. vijeka ulaze u zemlju arapski i berberski osvajači i ostaju do protjerivanja Maura. Tragovi njihova boravka opažaju se u tijelu, jeziku i kulturi ovoga kraja.

U stanovništvu Iberskoga poluotoka s vremenom je dakle izmiješano mnogo i raznovrsnih elemenata, pa iako ima i po neke razlike između pojedinih dijelova poluotoka, ipak se ta razlika ne očituje toliko, već se cijelo pučanstvo poluotoka može i po antropološkoj strukturi, a i jezično uzeti kao cjelina. I sada bi čovjek očekivao, da će sav poluotok zapreмати i jedan jedini narod. Pa ipak su se tu izdiferencirala tri posebna iako vrlo srodna naroda: španjolski, portugalski i katalonski.

Španjolski je narod nastao stapanjem pojedinih djelová, koji su imali i posebne političke tvorevine. Pod dominantnim utjecajem Kastilaca, radi njihova centralnoga položaja, slijedilo je i ujednačivanje u jeziku, jer je kastilsko narječje uzeto kao opće.

Otelj su se toj asimilaciji Katalonci, pogodovani rubnim položajem između Pireneja, mora i doline Ebra. Oni gaje i svoj jezik, koji ne priznavaju narječjem španjolskoga, a on i ima bliže veze i s provencalskim francuskim. Katalonci se smatraju posebnim narodom.

¹⁴⁾ Posljednji su njihovi ostaci Basci u Pirinejima.

Još je očitiya posebna narodna individualnost Portugiza, koji su nastali od iste mješavine kao i Španjolci, a i jezično se od njih mnogo ne razlikuju.

Dalji ovakov primjer imamo u germanskome svijetu: Nizozemce (Holandane). Oni su zapravo čisti Nijemci, koji su se naselili u onaj amfibijski kraj oko Rheina, odijeljen močvarama, tresetištima i pištalinama od ostaloga kopna. Frizi, kojih ima osobito po otocima i s onu stranu granice, Sasi, kao oni u Hanoveranskoj, pa porajnski Franci, koji se bez prekida šire i s onu stranu granice, a u Nizozemskoj čine glavni dio žiteljstva, ta tri njemačka plemena stopila su se i stvorila na onome području poseban narod, srodan s Vlamima u susjednoj Belgiji, a od njihovih donjonjemačkih dijalekata postao je nizozemski jezik. Ime im je dao kraj, koji je od česti ispod razine mora. Na broj ih je malo, ali im nitko ne može osporiti posebnu i izrazitu narodnu individualnost. Taj je narod izgradio svoju posebnu kulturu, dao je svoj dio općoj kulturi čovječanstva na polju znanosti i umjetnosti, uredio svoju državu, došao u red prvih pomorskih naroda i osnovao i uredio ne samo veliko već i moderno kolonijalno carstvo. Po svome uzornome gospodarstvu ide i danas među prve u svijetu.

Sjeverni nam svijet pruža i dalji jedan sličan primjer. To su skandinavijski narodi Šveđi, Norvežani i Danci. To su valjada najčistiji narodi germanskoga podrijetla, koji su ove krajeve naselili u pradavno (mlade kameno) doba. Ma da su se germanska plemena, što se ondje naseliše, razmjerno malo miješala s tuđom krvi i tako ostala po krvi vrlo čista, ipak su se i tu izdiferencirala tri posebna naroda, sva tri brojem malena. Oni su i jezično vrlo srodni, a Norvežani radi prijašnjega utjecaja Danaca¹⁵⁾ imadu s njima gotovo identičan jezik.¹⁶⁾ U sva tri je ova naroda živa težnja za samostalnosti i nezavisnosti pa je i svaki narod stvorio svoju samostalnu državu, a Norvežani su raskinuli 1905. i samu personalnu uniju sa Švedskom.

Što dokazuju svi ovi primjeri, koji bi se mogli po volji umnožiti? Dokazuju: 1. Da podrijetlom čistih naroda nema, da su svi oni produkt jačega ili slabijega miješanja različnih elemenata pa i rasnih; da iz najraznorodnijih sastojina može da nastane jedna narod. 2. Da iz jednakih sastojina pa i najčistijega istog podrijetla može nastati i više naroda. Genealogijski momenat kao objektivni kriterij ne može se dakle upotrijebiti za određivanje bitnosti naroda ni za prosudivanje pripadnosti bilo pojedinca bilo jedne skupine individua jednoj etničkoj jedinici — narodu.

Pokojni gradački profesor R. Sieger u svojoj raspravi »Nation und Nationalität« izrekao je stoga o genealogijskom stanovištu ovo: »Das genealogische Moment in der Nation bedeutet heutzutage nicht mehr, als dass die heutige Generation einer Nation grösstenteils aus den Abkommen derjenigen besteht, die ihr in der vorigen Generation angehörten«.

Genealogijsko je stanovište danas napušteno. I H. v. Treitschke (1897.) je protiv toga, da bi čistoća podrijetla (rase) bila odlučni momenat za narod, no — kaže — da svi narodi snivaju o čistoći svoje krvi. Lam-

¹⁵⁾ Norveška se oslobodila Danske tek 1814.

¹⁶⁾ Sveto Pismo na pr. prevedeno je na danski ili norveški jezik (»Gottes Wort in vielen Sprachen«, Britische und ausländische Bibelgesellschaft, London 1904, Str. 20).

precht baš ovu pretpostavku istoga podrijetla nazivlje najznačajnijim primjerom za to, što fikcija može značiti u historijskome životu.¹⁷⁾

Narod se ne temelji na jedinstvenosti podrijetla, a zajedništvo rase ne stvara veze narodnosti.¹⁸⁾ Valjada se u svim narodima mogu ustanoviti različni rasni i drugi tudi elementi. Ni najveće rasne diferencije ne mogu biti zaprekom stapanju u jedan narod. Po tudim prezimenima se mogu vidjeti i najnovija asimiliranja stranih elemenata u neki narod,¹⁹⁾ a toga ima osobito često na granicama narodâ.

Budući da zajedničko podrijetlo ne vrijedi za određivanje narodne pripadnosti, ne preostaje drugo nego tražiti drugačije rješenje problema: tražiti drugi koji objektivni kriterij za to.

U nekim prije pomenutim definicijama naroda već se javlja kao obilježje naroda uz zajedničko podrijetlo i jezik (Adelung, Frantz). Bluntschli (pravni filozof) po Johannetu je u jeziku vidio alfu i omegu narodnosti, jer primajući drugi jezik čovjek gubi svoju narodnost.²⁰⁾ Sam Johannet kaže: »L'âme d'une nation, le secret de son être et de sa conscience résident pour beaucoup dans la langue, lien immatériel, unificateur discret, tout-pouissant.«²¹⁾ Ovakovo značenje jeziku pridaju izravno i neizravno i svi oni, koji u narodu gledaju tvorevinu kulture (na pr. Otto Bauer pa Cathrein).²²⁾ Cathrein doduše ne zahtijeva za narod jedinstvo podrijetla, ali zato potpuno stapanje i asimilaciju, a kao preduvjet za to jedinstvo jezika.

Jezik je sredstvo izražavanja; u njemu ili njime se vidljivo očituju procesi, što se nevidljivo dešavaju u ljudskoj unutrašnjosti — u duši. Potreba jezika nastala je otuda, što čovjek ne živi osamljeno, već se udružuje. No to udruživanje ide za tim, da se čovjek pojedinac sa svojom okolinom i duhovno udruži ili kako Wundt kaže, da se pojedinac sa svojom duhovnom okolinom poveže u jednu cjelinu.²³⁾ Raznovrsne su ove ljudske zajednice: obitelj, pleme, n a r o d, država, crkva i druge kulturne zajednice. Takova zajednica nije samo j e d n a veza, »nicht eine Verbindung, sondern eine wechselnde Vielheit geistiger Verbindungen, die in der mannigfachsten Weise übereinander greifen und mit zunehmender Entwicklung immer reicher werden.«²⁴⁾ Ovakova zajednica međutim ne bi mogla opstojati bez sredstva podržavanja tih mnogih unutrašnjih veza, t. j. bez jezika. Wundt o tome kaže na istom mjestu ovo: »Diejenige Bedingung, durch die überall eine geistige Gemeinschaft erst möglich wird, und die an der Entwicklung derselben fortwährend teilnimmt, ist nun die Funktion der Sprache«.

No članovi jedne duhovne zajednice (naroda), koja stvara i razvija j e d a n jezik s njegovom zakonitosti i pravilnosti, moraju i u svom dušev-

¹⁷⁾ Hertz, o. c., str. 37.

¹⁸⁾ R. Steinmetz: »Die Nationalitäten in Europa« u Zeitschrift d. Gesellschaft f. Erdkunde zu Berlin, Ergänzungsheft II, Berlin, 1927, str. 15 i 16.

¹⁹⁾ Strossmayer, Eisenhuth, Freudenreich, Faller i t. d. kod Hrvata; asimiliranje Grka i Cincara kod Srba, Nijemaca kod Slovenaca i Čeha i obratno. — Vodi Elzašana, koji je u svoje doba u njemačkom saboru protestirao protiv aneksije, bilo je ime Teutsch (Deutsch), a vođa njemačkih socijal-demokrata u Čehoslovačkoj zove se Czech (Čeh).

²⁰⁾ Johannet, Le principe des nationalités. Paris, 1923.

²¹⁾ Johannet, o. c. str. 393.

²²⁾ Herz, o. c. str. 35.

²³⁾ Wundt: Grundriss d. Psychologie, 11. izd. Leipzig, 1913, str. 365.

²⁴⁾ Wundt, o. c. str. 366.

nom životu pokazivati stanovite zajedničke crte, osobito u svome mišljenju, jer te se općenite crte, općenita svojstva, očituju u jeziku. Wundt također kaže u jednom drugom djelu: »Aus den sprachlichen Erscheinungen dürfen wir daher zweifellos auf die allgemeinsten Eigenschaften des Denkens Rückschlüsse ziehen.«²⁵⁾

Između »narodne duše« i jezika ima dakle uzajamni odnošaj. Rudolf Kjellén²⁶⁾ za jezik kaže: »On je zrcalo narodnosti, u kome se jasno ogleda temperamenat i genij«. Jezik i jest zrcalo mišljenja, teženja, osjećanja naroda. On je još i više, čuvar svega, što je narod kroz duge generacije sačinio na području kulture, osobito lijepe knjige i nauke, i što od pokoljenja prenosi na pokoljenje i tako u jednu duhovnu zajednicu ne veže samo sadašnju generaciju, nego nju povezuje i s predima njezinima i njenim potomcima. Jezik je dakle, kako se po Johannetu izrazio Lévy Bruhl »zajedničko blago osjećaja i misli«.

S obzirom na ovo značenje jezika u životu naroda nije čudo, što se jezik uzimao, a i danas se još često uzimlje kao oznaka za narodnost, t. j. kao oznaka pripadnosti pojedinca stanovitoj etničkoj jedinici. Kada narode Evrope dijelimo na tri glavne grane: slavensku, germansku i romansku, biva to na osnovi jezika, a unutar tih grana lučimo pojedine etničke skupine opet na osnovi njihova jezika.

Biva to i stoga, što doista pojedinci ili skupine na granici jezika ili došavši među ljude drugoga jezika, napustivši svoj dotadašnji jezik i primajući jezik okoline, ostavljaju i svoju staru narodnost pa primaju novu. Lužički Srbi u Njemačkoj, koji napuštaju svoj slavenski i posve primaju njemački jezik, postaju Nijemci. Njemačke školske knjige imaju i rečenicu, da su »oko god. 1700. pos. H. Prusi izumrli«²⁷⁾ jer je nekako u to vrijeme zamukao i posljednji ostatak pruskoga jezika u I. Prusiji. S tim događajem Prusi — narod srodan Lotišima i Litavcima — nijesu uistinu »izumrli«, već su oni, primivši mjesto svoga njemački jezik, postali Nijemci.

Narodi, koji idu svijesno za asimilacijom tuđih elemenata, nastoje stoga prije svega, da školom i drugim sredstvima te tuđe elemente, osobito njihovu djecu, uvuku u sferu svoga i što više odbiju od njihova narodnoga jezika. »Germaniziranje, franciziranje, angliciziranje, rusificiranje u tome je, da se na kritičnim mjestima poveća broj lica, koja govore njemački, francuski, engleski, ruski...«²⁸⁾ a glavno nastojanje u zaštićivanju narodnih manjina ide baš za tim, da im se osigura što nesmetanija upotreba vlastitoga jezika i u javnome životu.

Narodi, koji se boje, da budu asimilirani, čuvaju prije svega svoj jezik. Jezik je bio najjača tvrđava i obrana narodne svijesti i Čeha i Poljaka i Iraca i tolikih potlačenih naroda, a Hrvate je najjače upeklo, kada su im Mađžari dirnuli u jezik i na željeznicama u Hrvatskoj uzakonili mađžarski. Svi svijesni narodi ne samo da čuvaju, oni i gaje i izgrađuju svoj jezik, a Norvežani svijesno idu za tim, da uvođenjem starih oblika svoj jezik što očitije diferenciraju od danskoga. Divljenja su vrijedni — po Johannetu — i naponi današnjih Turaka, da svoj siromašni jezik stepskih nomada i rat-

²⁵⁾ Wundt: Elemente d. Völkerpsychologie, Leipzig 1913, str. 54.

²⁶⁾ Kjellén: »Der Staat als Lebensform«, 2. izd. Heipzig, 1917, str. 109.

²⁷⁾ Kirchhoff: Nation und Nationalität, str. 25.

²⁸⁾ Johannet, o. c. str. 391.

nika priljube potrebama moderne civilizacije i očiste od arapskih i perzijskih elemenata, kojima se pretrpao tijekom vijeková.

Pa ipak, uza sve priznavanje golemoga značenja, koje jezik ima u životu naroda, nešto dublje razmišljanje i promatranje pojedinačnih primjera dovest će nas brzo do uvjerenja, da i ovaj, lingvistični, princip ne može zadovoljiti, jer on može da vrijedi u glavnome i u većini slučajeva, ali apsolutne vrijednosti nema pa ga stoga ne možemo uzeti kao bitnu oznaku naroda.

Na osnovi poredbene filologije mi danas držimo, da su svi indoevropski jezici potekli od jednoga prajezika, od kojega se razviše praslavenski i t. d., da od ovoga opet nastanu njegova djeca, različni današnji — u našem slučaju slavenski — jezici. Ako bismo slijedili isti put, morali bismo uzeti, da su i svi slavenski narodi potekli od jednoga, a tako i svi germanski i svi romanski narodi, a svi ti opet od jednoga prapranaroda. No baš prije vidjesmo, da je takovo mišljenje neispravno, jer na pr. romanski narodi Španjolci, Portugalci, Francuzi, Rumuni nijesu djeca romanske krvi, već produkt rimskog političkog utjecaja i rimske kulture (romanizacije).

I ne gledajući na to, što se ne da odrediti jasna granica između jezika i jezika pa između glavnoga (književnoga) jezika i njegovih narječjâ, primjena lingvističkog principa ima tu osnovnu slabost, što ne vrijedi apsolutno i za sve slučajeve. Vrijedio bi onda, kada bi svaki narod imao jedan i to svoj posebni jezik i kada bi ga trajno zadržavao. Mi naprotiv imamo obilje primjera, gdje nije tako. Ima na pr. narodâ, koji govore po dva ili više jezika. (Tu se dakako ne misli na pojedince u nekome narodu, koji osim svoga narodnoga govore još i po koji tuđi jezik). Među takove bismo narode možda mogli uvrstiti i Francuze, jer ih ima i takovih, koji ne govore francuski nego ili keltski (Bretonci) ili vlamski (u Flandriji) ili katalonski (u Roussilonu). Bolji su svakako primjer Irca. Ima ih, iako manjina, koji govore samo keltski (irski), više ih je, koji govore i irski i engleski, ali ima ih vrlo mnogo, koji govore samo engleski. No u svome su narodnome osjećanju svi jednaki i u tome im nimalo ne smeta jezična podvojenost. U nedavnoj prošlosti, za borbe Iraca za nezavisnost, imali smo paradoksnu pojavu, da su se sinnfeinovski urotnici u engleskom jeziku sporazumjevali o sredstvima borbe protiv Engleza i Engleske. — Ovdje bismo mogli spomenuti i Furlane u Italiji, koji se osjećaju isto s Talijanima, a govore svojim posebnim jezikom, no najljepši su za to primjer — uz Irce — Švicari. Tkogod će možda reći, da oni nijesu narod u onome smislu kao na pr. Francuzi, Nijemci i t. d., već samo pučanstvo jedne države, u najboljem slučaju jedan »politički« ili »državni« narod. Za Švicare kaže i sam Sieger: »Ein mehrsprachiges Gebilde als Nation zu bezeichnen, widerspricht dem Gebrauche«. Doista, neobični su narodi, koji ne govore jednim jezikom, no zašto da oni stoga ipak ne budu narod? Švicari se takovim smatraju i revizija švicarskoga ustava od god. 1848. predložena kantonima god. 1872. govori o jedinstvu, snazi i časti švicarskoga naroda (u njemačkom tekstu: der schweizer Nation; u francuskom: de la nation Suisse; u talijanskom: della nazione Svizzera).²⁹⁾ Dugi vjekovi života u zajedničkoj slobodnoj domovini, zajednički naponi u očuvanju i obrani te slobode pa zajedničko proživljavanje vjekovne historije i sudbine učiniše,

²⁹⁾ Kirchhoff: Nation und nationalität, str. 27.

da su Švicari više nego samo skupina dijelova triju (zapravo četiriju) naroda. Ovaj zajednički život razvio je kod njih i određenje neke osobine, narodne osobine, kakovim se odlikuju i drugi narodi.

Dok u ovim primjerima vidimo narode, koji imaju po dva ili više jezika, ima protivno od toga slučajeva, gdje se dva ili više naroda služe jednim jezikom. Unioameričani govore engleski. Ima između toga »američkoga« i engleskoga književnoga jezika već i ponekih leksičkih i pravopisnih razlika, a sigurno je, da će se te razlike sve više množiti i za nekoliko stotina godina bit će to doduše uvijek srodna, no jasno razlučena dva jezika.

Kod Unioameričana vidimo nesamo, kako nastaje nov narod, već i nov jezik. Kako je Engleska naselila ne samo staru svoju koloniju u S. Americi, nego i u J. Africi, Australiji, Novome Zealandu, velika je vjerojatnost, da se baš ne kaže sigurnost, da će i od tih kolonija s vremenom, ako se mogu nemesmetano razvijati, i nastati samostalne države i u njima posebni, novi narodi s posebnim iako engleskome srodnim jezikom.

U Americi u ostalom imamo i drugih primjera za ovo: Mexikanci govore španjolski, tako i Chilenci, Argentinci i dr., a Brazilci portugalski, iako su sve to — kako smo vidjeli — posebni narodi, dotično novi narodi in statu nascendi.

Zapravo ne bismo ni trebali ići u vanjske kontinente po takove primjere, jer ih ima dosta i u samoj Evropi. Vanjski nam primjeri samo pokazuju faze postanka, kroz koje su prošli i dotični evropski narodi.

Između portugalskoga i španjolskoga (kastilskoga) jezika ima zapravo samo dialektična razlika: portugalski zapravo nije drugo nego narječje španjolskoga, koje je — kako se to kaže — uzvišeno na stepen književnoga jezika. Isto se to može reći za holandski jezik prema njemačkome. On je uistinu jedan od donjenjemačkih narječja. — Između književnog danskog i norveškog nije bilo ni tolike razlike, jer su to bila identična dva jezika, pa je i Sv. Pismo, kako je već rečeno, prevedeno na »norveški ili danski« jezik. Za jedan od tih naroda morali bismo uzeti, da nema svoga jezika. U istinu oni ga imaju i svaki ga zove po sebi i smatra svojim. — Ukrajinci — koji se drže posebnim narodom — govore jezikom, koji bi se mogao smatrati i narječjem ruskoga. U sličnome je odnošaju slovački prema češkome, ma da ima vrlo mnogo Slovaka, koji se smatraju posebnim narodom.

Kako poseban jezik nije apsolutan zahtjev ni bitna oznaka posebne narodne individualnosti, vidi se i otuda, što ima naroda, koji su tijekom svoje povijesti mijenjali pa i po vse puta svoj jezik. Takovo mijenjanje jezika lakše se i brže može izvršiti kod primitivnih naroda,²⁰⁾ no takovih slučajeva imamo i u samoj Evropi. Tako su germanski *F r a n c i* ostavili svoj i primili romanski. — Germanski *N o r m a n i* i došli u Francusku i tu izgubili svoj, a primili francuski jezik i postali romanski narod. No osvajanjima i naseljivanjem u današnjoj Engleskoj stali su opet govoriti engleski i time su se jezično povratili svojoj germanskoj lozi. — *I M a d ž a r i* su svoj prvotni tursko-tatarski jezik zamijenili finsko-ugarskim pa su ipak ostali narod za

²⁰⁾ Zanimljiv je slučaj Barotsa oko Sambezijsa, koje su početkom 19. vijeka podjarmili Basuto-ratnici (Makololi) pod vodstvom Sebituana i nametnuli im svoj jezik. Poslije smrti Sebituana podjarmljeni Barotsi poklali su sve osvajače i oslobodili se, ali su zadržali i dalje njihov jezik. (O tome su pisali Livingstone, Holub, Kuschan, Kirchbot).

sebe. A još je značajniji slučaj Bugara, koji su svoj prijašnji jezik iz skupine turskih jezika zamijenili slavenskim i po toj zamjeni došli u sasvim drugu jezičnu skupinu narodâ.

Ima šta više u svijetu jedan primjer, gdje je jedan narod, rasno i po krvi jedan od najčistijih naroda, svoj jezik gotovo napustio, ali ga nije zamijenio jednim drugim, već članovi toga naroda govore jezicima narodâ, među kojima žive. To su Židovi. Koliko Židova danas govori židovski? A ipak im se ne može osporiti posebna narodnost, danas, gdje je sionističkoj propagandi godine 1919. uspjelo da dobije i internacionalno priznanje prava na posebno »nacionalno ognjište«. Tek taj najnoviji narodni pokret Židova doveo je i do novoga uskrsnuća hebrejskoga jezika, koji poslije toliko vjekova mrtvila postaje opet živi jezik.

Svi ovi primjeri, kojima bi se mogli pridružiti još i dalji, pokazuju: 1. da svaki narod nema i svoj poseban jezik; 2. da jezik nije ni trajna ni nepromjenljiva svojina naroda.

Ako je tako, onda jedinstvo jezika ne mora označivati i jedinstvo naroda, dotično, ni jezik kao ni podrijetlo nije podesan objektivni kriterij za određivanje individualnosti nekoga naroda ili pripadnosti nekome narodu.

Tako i Hert³¹⁾ za jezik kaže, da nije ni nuždan, ali ni dovoljan za narodno jedinstvo, jer narodno jedinstvo može biti i bez jezičnoga jedinstva, a opet se mogu narodi odijeliti pa i neprijatelji biti, iako je opstojalo jedinstvo jezika. Ni Gumpłowicz³²⁾ ne daje jeziku kao obilježju naroda od lučno značenje; on mu je nešto posve nebitno (ganz Unwesentliches), jer je za nj narod »kulturalna i duhovna interesna zajednica, koja se ne mora uvijek i nužno izražavati u jednom zajedničkom jeziku.« — Otto Bauer,³³⁾ koji narod shvaća kao duhovnu zajednicu, smatra — slično Cathreinu — zajednicu jezika nužnom pretpostavkom naroda, iako je zajednica jezika samo djelomična pojava kulturne zajednice. No i on veli, da sama zajednica jezika još ne stvara narod, gdje drugi momenti priječe postajanje kulturne zajednice.

Po Steiner³⁴⁾ zajednički jezik dokazuje, da je između onih, koji njime govore, u povijesno doba bilo neke zajednice ili mnogo doticaja, ali da taj doticaj nije morao biti prijateljski. (Izmjena jezika između osvajača i podloženih). Prema tome jezik je doduše odlučan za život i opstanak naroda, ali uza sve to on nije ni jezgra ni osnovica narodne pojave. U tome se mišljenju Steinmetz pozivlje i na Renana i Jellineka.

Što se ipak jezik uzimlje kao oznaka za razvrstavanje naroda, biva to, kako sasvim ispravno malo dalje kaže Steinmetz, stoga, što je jezik i samo jezik vidljiva oznaka, koja se može ustanoviti, a takova je oznaka potrebna rad sistematičnoga rasvrstavanja narodâ. (Svršit će se.)

Zusammenfassung: In diesem Teile seiner Abhandlung³⁵⁾ untersucht der Verfasser das Wesen, bezw. die wesentlichen Merkmale des Begriffes Volk, wenn dieser Ausdruck im Sinne einer ethnischen Individualität ge-

³¹⁾ Hertz, o. c. str. 99.

³²⁾ Hertz, o. c. str. 45.

³³⁾ Hertz, o. c. str. 50.

³⁴⁾ Die Nationalitäten in Europa, str. 16.

³⁵⁾ Siehe No 2 dieser Zeitschrift!

braucht wird (z. B. das deutsche Volk als Ganzes, ohne Unterschied der staatlichen Zugehörigkeit seiner einzelnen Bruchteile).

Vor allem befasst er sich mit dem sogenannten genealogischen Prinzip in der Bestimmung des Begriffes Volk, skizziert den Werdegang der typischsten Repräsentanten der Völker in und ausser Europa und zeigt auf Grund dessen, dass es »reinblütige« Völker so gut wie überhaupt nicht gebe, dass die Meinung von einer gemeinsamen Abstammung aller Glieder eines Volkes nur ein Traum, eine Fiktion sei.

Denselben Weg beschreitet der Autor zwecks Wertung des zweiten, sprachlichen Prinzips, und kommt im Einklang mit so manchen anderen Autoren zu dem Schlusse, dass auch die gemeinsame Sprache kein allgemeingiltiges, wesentliches Merkmal einer Volksindividualität sei.

Das Wesen eines Volkes ruht auf anderem Gebiete. Auf dieses zu weisen bleibt dem letzten Teil dieser Abhandlung vorbehalten.

(Schluss folgt.)